Mimořádné snížení trestu odnětí svobody a právo na ochranu rodiny

14.7.2023 - | Ústavní soud ČR

I. senát Ústavního soudu (soudce zpravodaj Pavel Šámal) částečně zrušil rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 18. 5. 2022 č. j. 5 To 15/2022-1688, a v navazujících částech i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 2022 č. j. 6 Tdo 1070/2022-1853.

Rozhodnutími bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a zákaz ukládání trestu jiným než zákonným způsobem podle čl. 39 Listiny, jakož i právo na ochranu rodičovství, rodiny a zvláštní ochranu dětí podle čl. 32 odst. 1 Listiny.

Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 15. 12. 2021 uznal stěžovatele vinným zločinem týrání svěřené osoby, kterého se dopustil tím, že od roku 2012 do roku 2017 opakovaně fyzicky a slovně napadal své děti, v důsledku čehož se u některých z nich rozvinula psychická onemocnění. Za to byl stěžovatel odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání tří let, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání pěti let za současného vyslovení dohledu. Takto stanovený trest uložil krajský soud stěžovateli zejména s ohledem na to, že stěžovatel má v péči dva syny, jedné z dcer se při hlavním líčení omluvil a dcery společně s matkou požádaly soud o shovívavý přístup. Současně byl tímto rozsudkem stěžovatel zproštěn obžaloby pro skutek spočívající v tom, že nejméně od roku 2012 do 2. 1. 2018 měl psychicky i fyzicky týrat svou manželku. Proti rozsudku podali odvolání stěžovatel a v jeho neprospěch státní zástupce. Vrchní soud rozsudek krajského soudu z podnětu státního zástupce částečně zrušil, a to ve výroku o trestu a nově rozhodl tak, že stěžovatele odsoudil k trestu odnětí svobody v trvání pěti let, pro jehož výkon byl stěžovatel zařazen do věznice s ostrahou. Dále vrchní soud rozsudek krajského soudu zrušil i v jeho zprošťující části a ve výroku o náhradě škody. Dovolání stěžovatele Nejvyšší soud odmítl. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti brojil výhradně proti uloženému trestu, který považoval za nepřiměřeně přísný.

Právní věty:

I. Při ukládání trestu musí mít trestní soud vždy na paměti principy proporcionality a ultima ratio. Obzvlášť důkladné odůvodnění vyžaduje rozhodnutí odvolacího soudu, ukládající trestní sankci přísnější, než jakou uložil soud nalézací.

V případě ukládání trestu odnětí svobody rodiči je navíc třeba zohlednit nejlepší zájem dítěte a vypořádat všechny zvláštní okolnosti případu. Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními, nebo zákonodárnými orgány, přičemž dítětem se podle čl. 1 této Úmluvy „rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“; nelze proto použití „nejlepšího zájmu dítěte“ zužovat jen na dítě velmi nízkého věku, jak dovodil při ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody Nejvyšší soud, neboť není pochyb o tom, že zvláštní ochranu vyžadují i děti v období dospívání. Nutnost zohlednění nejlepšího zájmu dítěte při jakékoli činnosti týkající se dítěte, včetně soudního rozhodování, Ústavní soud ve své judikatuře dlouhodobě zdůrazňuje [viz např. nález ze dne 30. 6. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 23/02 (N 89/33 SbNU 353; č. 476/2004 Sb.), nález ze dne 30. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 1506/13 (N 110/73 SbNU 739), nález

ze dne 29. 6. 2017 sp. zn. I. ÚS 3226/16 (N 116/85 SbNU 879) aj.]. Přichází-li při odsouzení pachatele za trestný čin v úvahu nepodmíněný trest odnětí svobody, jsou obecné soudy povinny pečlivě zvažovat nejlepší zájem dítěte a alternativy k trestu odnětí svobody, a jak plyne z § 39 odst. 1 trestního zákoníku v rámci povinnosti zhodnotit rodinné poměry pachatele (stěžovatele). Zájmy na zvláštní ochraně dětí a rodičovství navíc požívají ústavněprávní ochrany podle čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Obdobně podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva se obecné soudy musí nejlepším zájmem dítěte zabývat a posoudit jej v dané konkrétní situaci, rozhodují-li ve věci s dopadem na dítě (viz např. rozsudek ze dne 20. 1. 2015 ve věci *Gözüm proti Turecku*, stížnost č. 4789/10, § 50-51; či rozsudek ze dne 10. 2. 2015 ve věci *Penchevi proti Bulharsku*, stížnost č. 77818/12, § 71).

II. Zvlášť pečlivě musí v té souvislosti soud zvažovat použití § 58 trestního zákoníku o mimořádném snížení trestu odnětí svobody, přichází-li takový postup v úvahu. Přitom za ústavně konformní výklad nelze považovat závěry judikatury Nejvyššího soudu, podle které nepoužití ustanovení § 58 trestního zákona a uložení trestu odnětí svobody v rámci jeho normální (nesnížené) dolní hranice nemůže založit dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. h) [po novele provedené zákonem č. 220/2021 Sb. jde o § 265b odst. 1 písm. i) trestního řádu], ale ani dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) [po novele provedené zákonem č. 220/2021 Sb. jde o § 265b odst. 1 písm. h) trestního řádu] či jiný dovolací důvod (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu pod č. 22/2003 Sb. rozh. tr., dále rozhodnutí pod č. T 416. v Souboru Nejvyššího soudu, vydávaného C. H. Beck, sešit č. 17/2002, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 2006 sp. zn. 8 Tdo 872/2006 a mnoho dalších rozhodnutí Nejvyššího soudu např. pod sp. zn. 3 Tdo 263/2016, sp. zn. 4 Tdo 890/2016, sp. zn. 6 Tdo 969/2016). Připouští-li Nejvyšší soud, že nezákonné použití § 58 trestního zákoníku při výměře trestu odnětí svobody pod dolní hranicí zákonné trestní sazby může naplnit dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. h) trestního řádu, ve znění účinném do 31. 12. 2021 [případně podle § 265 odst. 1 písm. g) trestního řádu, ve znění účinném do 31. 12. 2021], kdy jde fakticky o postup v neprospěch obviněného, nelze považovat za správné a logické, aby současně nepřipouštěl naplnění žádného dovolacího důvodu při nezákonném nepoužití § 58 trestního zákoníku a neuložení trestu pod dolní hranici trestní sazby stanovené trestním zákoníkem, ač pro takový postup (ve prospěch obviněného) byly splněny zákonné podmínky. Takový výklad nelze považovat za ústavně konformní, neboť porušuje rovnost při použití dovolacích důvodů podle § 265b odst. 1 písm. g) a h) [nyní § 265b odst. 1 písm. h) a i)] trestního řádu, když § 58 trestního zákoníku je hmotněprávním ustanovením, a nejvyššímu státnímu zástupci (příslušnému orgánu Úřadu evropského veřejného žalobce) a obviněnému musí být dána rovnost ohledně možnosti podat mimořádný opravný prostředek (dovolání) ať již při jeho nezákonné aplikaci v neprospěch obviněného, kdy byl nedůvodně uložen trest pod dolní hranici trestní sazby odnětí svobody, tak tím spíš i v jeho prospěch, kdy přes splnění podmínek § 58 odst. 1 trestního zákoníku byl uložen trest v rámci stanovené trestní sazby trestním zákoníkem v jeho zvláštní části, ač měl být důvodně uložen pod dolní hranicí trestní sazby (k rovnosti při využívání opravných prostředků v trestním řízení obviněným i státním zástupcem, kteří musí mít v tomto směru stejné podmínky, viz přiměřeně nález ze dne 24. 1. 2023 sp. zn. I. ÚS 3218/22).

Ústavně konformní výklad musí respektovat zásadu *nullum crimen sine lege*, *nulla poena sine lege* (srov. čl. 39 Listiny základních práv a svobod), zásadu proporcionality trestní represe a zásadu trestního práva jako *ultima ratio* [srov. např. nález ze dne 10. 12. 2009 sp. zn. III. ÚS 1481/09 (N 257/55 SbNU 479)]. Trestní soudy jsou povinny jednotlivá ustanovení trestních zákonů interpretovat a aplikovat ve světle těchto zásad a řídit se jimi v případě

konkurence více metodologicky racionálně obhájitelných interpretačních alternativ [srov. nález ze dne 3. 5. 2012 sp. zn. III. ÚS 284/12 (N 96/65 SbNU 295)].

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 631/23 je (včetně odlišného stanoviska) dostupný zde (737 KB, PDF).

https://www.usoud.cz/aktualne/mimoradne-snizeni-trestu-odneti-svobody-a-pravo-na-ochranu-rodiny